

Gamta. Klasicismui būdingą keturių metų laikų vaizdavimą Kristijonas Donelaitis aptaria kaip gamtos ir žmogaus sąsają. Gamta, nuo kurios priklauso būrų gyvenimo ir darbų ciklas, suasmeninama, mitologizuojama. Besikeičiantis „Metų“ gamtos pasaulis judrus, skambus. Poemos dalių pavadinimai („Pavasario linksmybės“, „Vasaros darbai“, „Rudenio gėrybės“ ir „Žiemos rūpesčiai“) nusako žmogaus nuotaiką, darbą, egzistenciją (gimimą, būvimą ir mirtį), visa tai kiekvienais metais vis kartojasi. Skirtingi metų laikai ne tik diktuoja žmogaus darbus (sėją, sodinimą, šienapjūtę, mūšlavežį, bulvę kasį, kėlimą, gėrybių rinkimą ir apsirkėpinimą žuvių mai), bet ir poilsį, šventę (vestuvių apeigas, aprašytas „Rudenio gėrybėse“). Žinoma, skirtingais metų laikais gamtos vaizdiniams suteikiamas iškirtinis dėmesys: pavasarį saulė kopina į dangų ir džiaugsmingai praneša apie atgimimą („Jau saulelė vėl atkoparda budino svietą“), rudenį ji jau vaizduojama melancholiškai besiritanti tolyn („Ant saulelė vėl nu mūs atstodama ritas/Irgi palikusi mus greita vakarop nusileidžia“). Alegorinis žmogaus ir gamtos gretinimas nusako, kad Dievo nustatyta tvarka aiški gamtoje: gandrai sutvarko lizdą, vėliau pasisotina ir padėkoja dūvui, kuklios išvaizdos ir saikinga maisto lakštingala savo čiulbėsiu, panašiu į gėsmę, garbina Dievą. Įasmeninti gyvūnai dėkoja Dievui už kiekvieną suteiktą malonumą („Ak, šlovings Dieve, kaip dyvins tavo sutaikymas!“). Ne tik Dievas, bet ir gamta yra valstytis, gyvenimo mokytoja („Tu niekings žmogau! mokykis čia pasikakint./Kad tav kartais tropijas skūpai prisivalgyt./Į paukščius žiūrėk!“), būtis pagrindas („Taigi matai, kaip žmogiškas trumpintelis amžis/Žydinčioms ir krintančioms prilygsta žolelėms.“). Žmogus ne visada nori gamtos ir Dievo tvarkai paklusti, būrams dažnai primenami darbai, moralės normos. Valstytis yra gamtos, kuri suja bendrąmenę, dalis, jam svetimas miestas, o žemdirbiškas kolektyviskas padeda iš kartos į kartą puoselti protėvių gyvenimą.

Žmogus. Kėrinio pasakotojas nėra pats K. Donelaitis ar pastorius, tai poeto išgalvotas asmuo, kartais pamokslauja teigiami poemos veikėjai. Jie gyvena Vyžlaukio valsčiuje (Mažojoje Lietuvoje), yra skirstomi į būrus ir ponus, tautininkų požiūriu – lietuvis ir kitataučis. Būrai – lietuvių valstyčių bendrąmenė, einanti baudžiamą, pagal moralinį vertinimą skirstomi į „viežlėbuosius“ ir „nenaudėlius“. Donelaičio „viežlybai“ apibūdintas žmogus yra doras, darbštus, pamaldus, padorus, kuklus, neišsižadantis protėvių gyvensenos, papročių, kalbos. Šių principų neatitinkantis būrai turi vairių dū ir yra vadinami „nenaudėliais“. Veikėjų paveikslai nėra individualizuoti, tačiau kaip „viežlybieji“ apibūdinami Lauras, Selmas, Krizas, „nenaudėliais“ vadinami Slunkius, Dočys, Plaučiūnas, Pelėda. Labiausiai aptartas poemos veikėjas Pričkus – tarpininkas tarp ponų ir būrų – moka tikti ponams, bet nenuskriaudžia ir būrų. Sunkiai gyvenime dirbantis Pričkus kėrinio pabaigoje miršta ne dėl senatvės („Štai ir Pričkus jau parčiuožęs iš Karaliaučiaus./Ale dūsaudams ir liguostas jam pasirodė;/Nėš jau žilas buvo žmogus ir sirgdavo tankiai“), o dėl vėno smulkaus pinigų – šilingo – dingimo. Šėkštuolio pono sumuštas bendruomenės seniūnas taip ir neatsigavo.

Poemoje vaizdujami ponai vardų neturi, akcentuojamos kai kurios jų blogosios savybės: nedarbas, apsirijimas, saiko neturėjimas, šėštumas ir žiaurumas. Kolonistai ponai patys nedarba, šaiposi

iš j__ms dirbančių b__rų: „Daug yr ponpalaikių, kurie, pamat__dami b__rą./Spjau do nei ant šuns ir jį per drimelį laiko.“ K__rin__je minimas tik v__nas geras ponas, nors jis pernai mir__.

Poemoje atskleisti Apš__tos amžiaus pamok__mai buvo ypač svarb__s žmogui, kuriam **darbas – egzistencijos pagrindas**. K. Donelaitis teig__, kad „viežlybume“ reikia kovoti su socialin__mis negerovėmis.

Apšv__tos epocha vadinamas XVIII a. skleidė tik__jimo ir mokslo žinias. Žymiausias šios epochos atstovas Lietuvoje – **lietuvių grožin__s literat__ros pradininkas**, klasikas Kristijonas Donelaitis (1714–1780). Kil__s iš nagingų lietuvių valst__čių šeimos, b__simas poetas Karaliaučiaus universitete studijavo teologiją, mok__si retorikos, antikinės literat__ros ir kalbų (lot__nų, graikų, hebrajų, pranc.__zų), lankė lietuvių kalbos seminarą, mok__si muzikos, dom__josi gamtos mokslais ir filosofija. Po studijų baig__mo poetas dirbo Mažojoje L__tuvoje: trejus metus Stalupėnuose – choro vadovu, vėliau Tolmink__myje – bašn__čios klebonu, evangelikų liuteronų pastor__mi. Pietizmo id__jų paveiktas K. Donelaitis tarnavo lietuvių tautai ir kult__rai. Manoma, kad ilgą laiką poeto kurtas (1765–1775) ir iš sakyklos dalimis skait__tas k__rinys išleistas tik po K. Donelaičio mirt__s – poemą sudarė, pavadino „**Metais**“, išvertė į vok__čių kalbą ir 1818 m. išleido Karaliaučiaus universiteto profesorius Liudvikas Rėza. Hegzametru sukurtas k__rin__s „Metai“ vadinamas ir filosofine poema, ir **didaktiniu epu**. 1977 m. UNESCO „Metus“ įtraukė į Europos literat__ros šedevrų s__rašą.

Tautišk__mas. Kristijonas Donelaitis gyveno Mažojoje L__tuvoje, Tolmink__myje, kur lietuvių buvo maž__ma, tačiau skaitė pamaldas ir lietuviškai. Tautišk__mas **atskleidžia žmogaus prigimtį** ir yra s__jamas su moral__s normomis, nes, **išsižad__damas savo papročių, kalbos ir rel__gijos, žmogus griaua D__vo nustat__tą tvarką**. XVIII a. lietuvi__bė Mažojoje L__tuvoje neišn__ko, nors daug__jo kolonistų (vokiečių, pranc.__zų, šveicarų), kurie __sitvirtindavo tarp v__tinių ir kartais „kožnas Lietuvą“ girdavo. Tačiau dažniau pav__zdį iš svetimtaučių imdavo b__rai, primiršę tautinę savastį: „Ogi dabar, žėlėk dieve, tikt gėda žiūrėti./Kad lietuvininkai, prancūziškai pasirėdę,/Į bažnyčią vos išgirst ką kyšteriai galvas,/O paskui tuo žaist ir šokt į karčemą bėga.“ Beje, dėl kolonistų kalt__s tarp lietuvių pl__to __dos. **Per svetimus papročius buvo ardoma bendruomen__s moralė**, kurią g__nė Selmas. Kad b__rų g__venimas kito, įrodo retrospektyvus požiūris: „Ak, kur dingot jūs, lietuviškos gadynėlės!/Kaip dar prūsai vokiškai kalbėt nemokėjo/Ir nei kurpių, nei sopagų dar nepažino,/Bet vyžas, kaip būrams reik, nešiodami gyrės.“ **Tautišk__mo stoka s__jama su neteisinga gyvens__na, tradicij__ negerbim__**. Aptardamas Krizo dukters vestuv__s, K. Donelaitis vaizd__ja kelias b__rų moteris, apsirengusias lietuviškai: „Ale ne vokiškai, kaip kelios jau prasimanė,/Ne, lietuviškai kožna tarp jų susiglamžė./Juk žinai, kaip mūs lietuvininkės dabinėjas,/Kad viešėt ar į česnis nukeliaut užsigėdžia.“ Pagaliau svarbus ir **tautinis or__mas**: skiriasi papročiai, valgymo __pročiai, tačiau dorov__bendra skirting__ tautų atstovams: „Mes, lietuvininkai, barščius ir šiupinį skanų/Su lašiniais gardžiais išvirtus girdami valgom;/<...>/Kad prancūzpalaikis, riebių varlių prisidėdę,/O lietuvininkas, žirnių bei lašinių prisivalgęs,/Kaip krikščionims reik, dosningo n’atmena Dievo,/Tai taip viens, kaip kits neverts, kad plutą nukąstų.“ Tokia n__stata išreiškia ne tik tautinę, bet ir humanistinę pasaul__ž__rą. K. Donelaitis mok__damas tautiškumo akcentavo kalbos ir papročių svarbą, tautiškumą siejo su dorov__.

Socialinis teisingumas. K. Donelaitis poemoje „Metai“ nurodo, kad iš prigimt s visi žmonės yra lyg s, tačiau pagal luominę pad ti ponai yra auk čiau už b rus. Poemoje lyg bės principas minimas kelis kartus, ypač kai kalbama apie vaik s, tarp kurių n ra jokio kilm s skirt mo. Dėl valst tiškos kilmės ir prastos socialin s padėt s b ras turi eiti baudžiavą, yra priverstas paklusti ponui: „Tai, broleliai, tai visa šio svieta malonė!/Tiek nusipelnom, kad viernai atliekame slūžbą!/Juk jau, kas tikt nor, tas būrišką nabagėlį/Stumdo šen ir ten nei kokį šunį nevertą“, – taip po Pričkaus mirt s, dėl kurios buvo kaltas ponas, teigė k rinio pasakotojas. K rin je d kaduoniai ponai dažniausiai vaizd jami kaip tautišk mo ardytojai, dų puosel tojai, išnaudotojai. Visų šių blog bių mokosi ir b rai. V nintelis socialinis kriterijus, leidžiantis b rams būti pranašesn ms už ponus, yra moralė, „viežlybumas“.

Socialinis teising mas apibr žiamas kaip teisių samprata, grindžiama privalomomis atlikti pareigomis, viena jų – darbas. Steb damas ponų moralinį nuopuolį, Pričkus mok jo tikinti b rus darbo reikaling mu dėl sotesnio gyven mo: „Jums garbė, kad vindas jūsų, sukriai besisukdams,/Pakulų bei linų kuodelį nupeša greitai;/<...>/Jums garbė, kad audeklėliai, jūsų nuausti,/Ant margų lankų kaip sniegs pavasario blizga“, – šie žodžiai buvo skirti liet vėms aud joms. Pričkus primena, kad žmon ms skiriama D vo bausmė už Ievos ir Adomo, kurie paragavo uždrausto vaisiaus nuo Pažin mo medžio, nuod mę. Siekti socialinio teising mo b rui sunku – baudžiavos pavergtas valst tis labai priklausomas nuo kilm s ir socialinio statuso.